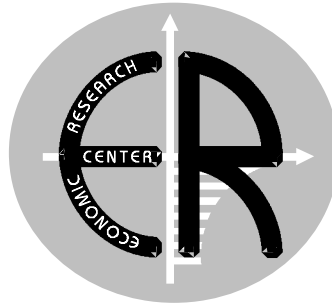

**Böhranın sahibkarlığa, rəqabət
mühitinə təsirlərinə dair
makroiqtisadi qiymətləndirmə və
empirik tədqiqatın nəticələri**

**Qubad Ibadoğlu,
İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi
Park Inn 14 iyul 2010-cu il**

Böhran qabağı Azərbaycan iqtisadiyyatının qarşılaşdığı risklər

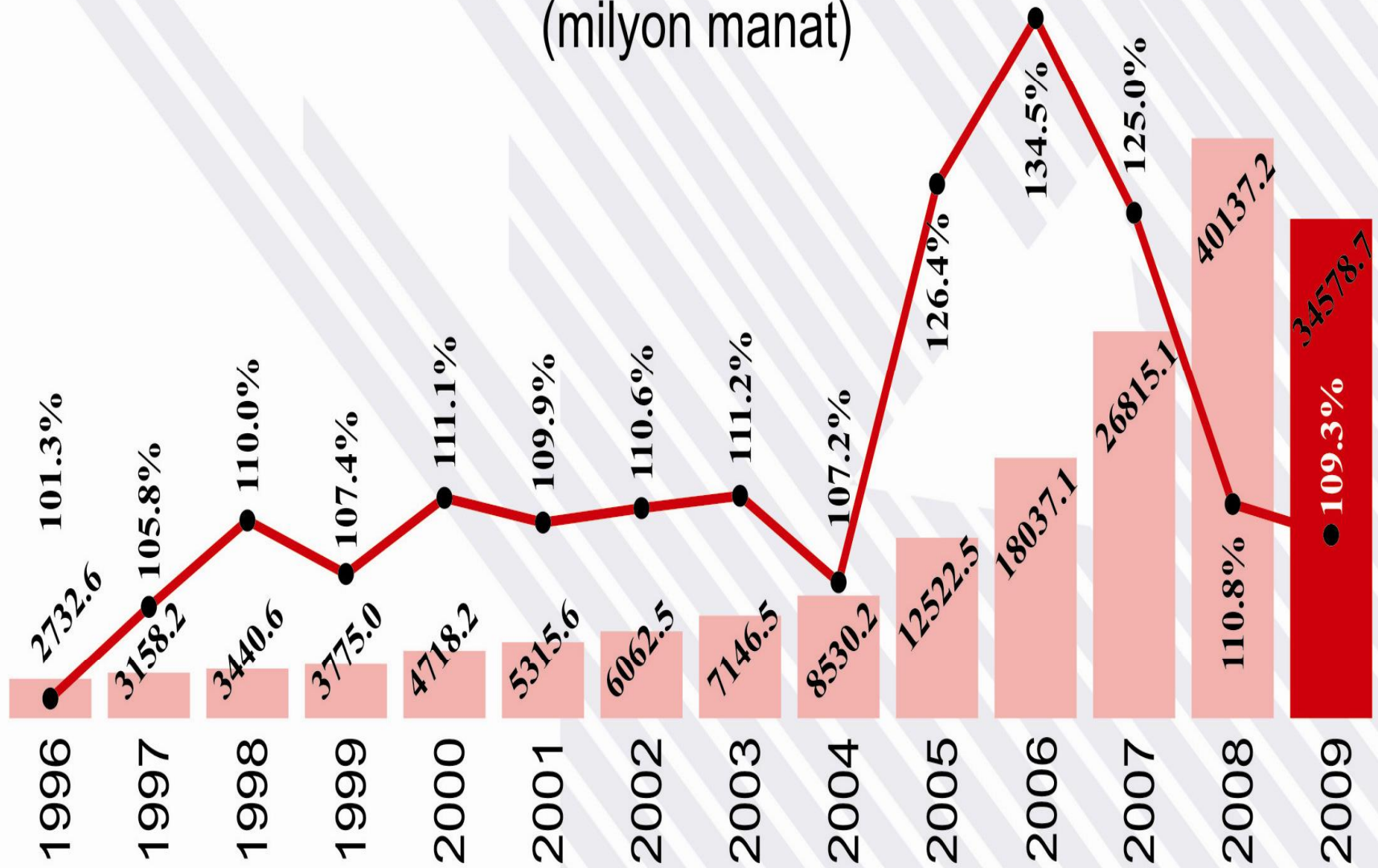
- Davamlı makroiqtisadi artım tempinin yüksək sürətlə aşağı düşməsi (xüsusilə də qeyri-neft ÜDM-nin artım tempinin azalması);
- Makromaliyyə sabitliyinin pozulması (milli valyutanın devalvasiyası və inflyasiyanın yüksəlməsi);
- Maliyyə sabitliyinin pozulması (bankların kredit portfelinin keyfiyyətinin əhəmiyyətli pisləşməsi və əmanətlərin bank sektorundan geri şəkilməsi, bankların odəniş qabiliyyətinin pisləşməsi, biznesin və ev təsərrüfatlarının kreditləşməsinin dayanması);
- İqtisadiyytda resessiyanın və cəmiyyətdə sosial deformasiyanın başlaması, mövcud iş yerlərinin itirilməsi.

Əsas makroiqtisadi göstəricilər

illər	2007	2008	2009
ÜDM, mln.AZN	28360,5	40137,2	34578,7
Artım tempi, %	25,0	10,8	9,3
Adambaşına ÜDM, \$	3474	5603	4874,1
Neft ÜDM-i, mln.AZN	15411,7	22251,3	16257,3
Artım tempi, %	36,8	6,8	14,3
Qeyri-neft ÜDM-i, mln.AZN	9533,9	15197,2	15683,2
Artım tempi, %	11,4	15,9	3,2
İnflyasiya, %			
Orta illik	16,7	20,8	1,5
Əhalinin gəlirləri,	40,3	37,8	8,0
Artım tempi, %			
Orta aylıq əmək haqqı, AZN	214,0	274,4	298,0
Artım tempi, %	42,0	24,2	8,6

Ümumi Daxili Məhsulun illər üzrə dinamikası

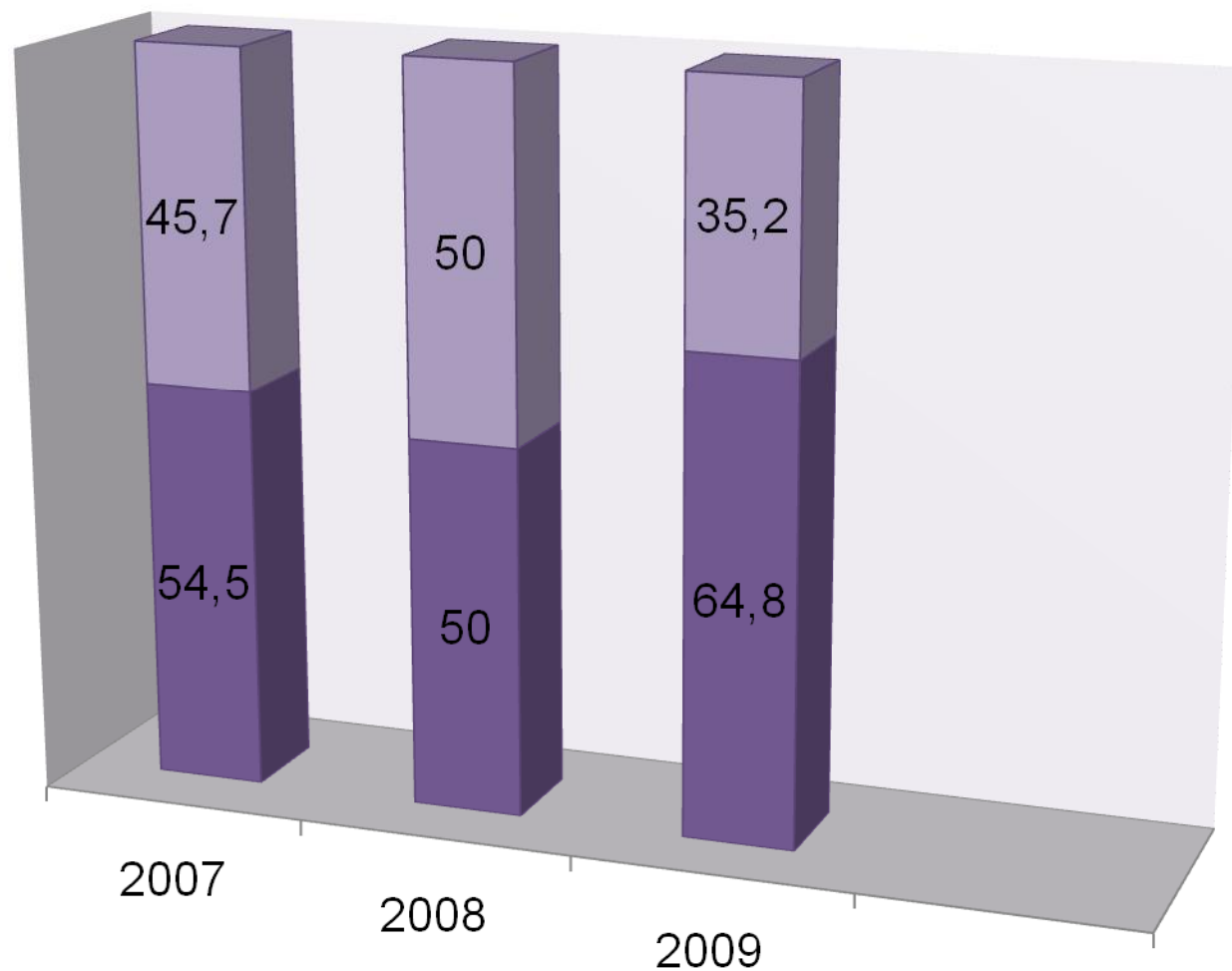
(milyon manat)

Neft və qeyri-neft ÜDM-nin artım dinamikası

2009-cu ilin əvvəlindən	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
ÜDM artımı (%)	-2,6	3,4	4,1	4,3	4,4	3,6	2,7	5,0	6,1	8,3	9,0	9,3
Qeyri-neft ÜDM-i artımı (%)	2,8	13,9	13,7	8,4	6,6	4,1	3,6	1,5	0,8	1,1	1,0	3,2
Neft ÜDM-i artımı (%)	-6,8	-2,8	-2,1	2,0	3,3	3,4	2,3	7,4	9,6	13,6	15,1	14,3

ÜDM-in strukturu

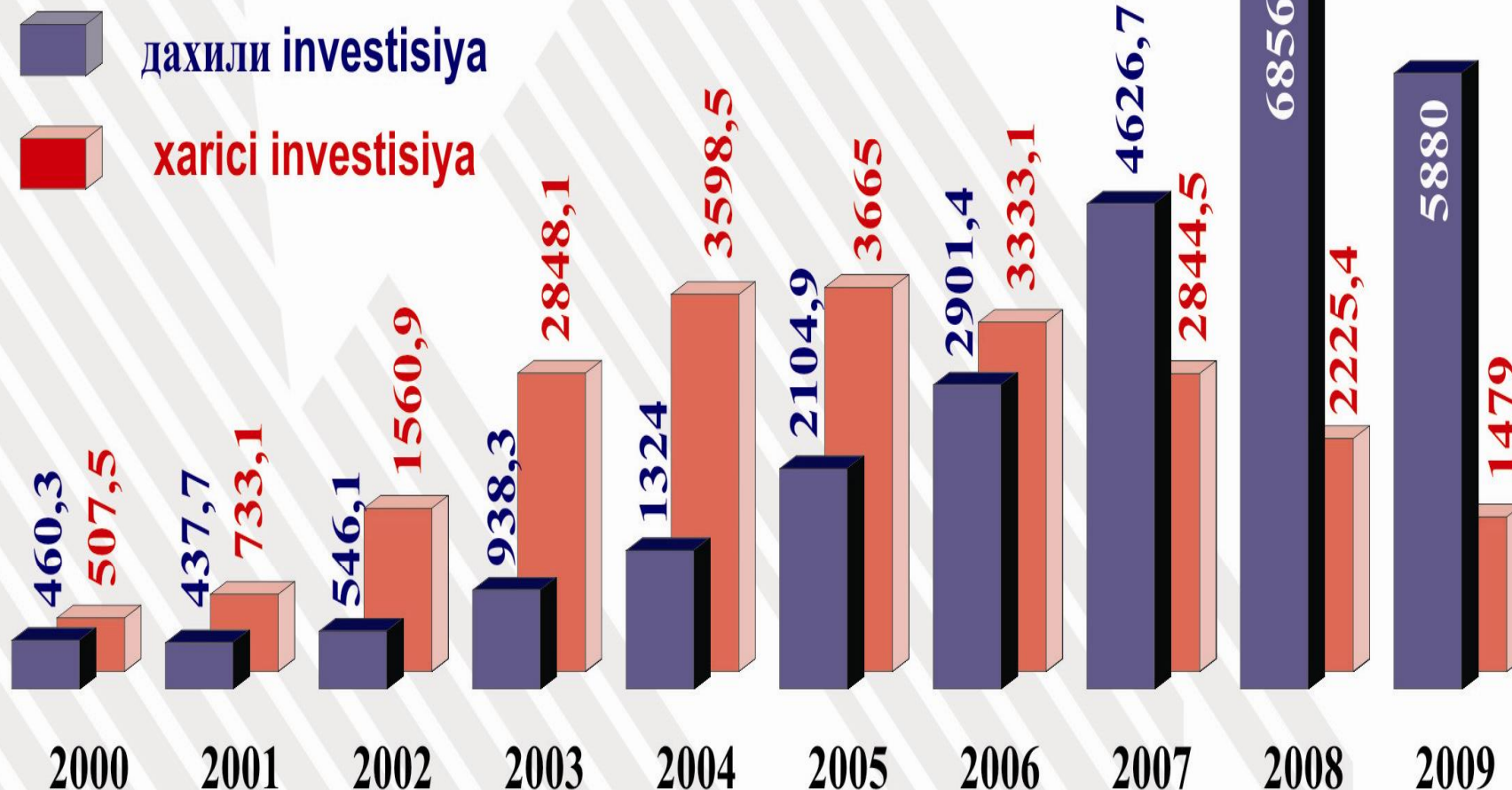
Investisiyaların dinamikası

İllər	2007	2008	2009
Cəmi investisiya (mln.AZN)	6774,8	9073,6	7358,7
Artım tempi, %	17,8	34,3	-18,7
Daxili investisiya (mln.AZN)	4037,8	6850,6	5879,6
Artım tempi, %	50,7	67,2	-14,2
Xarici investisiya (mln.AZN)	2737,0	2225,0	1479,1
Artım tempi, %	-7,5	-16,3	-33,4
Qeyri-nef sektoruna investisiyalar, mln.AZN	3318,2	6268,6	5374,1
Artım tempi, %	28,8	81,3	-14,3

İnvestisiyaların mənbələri

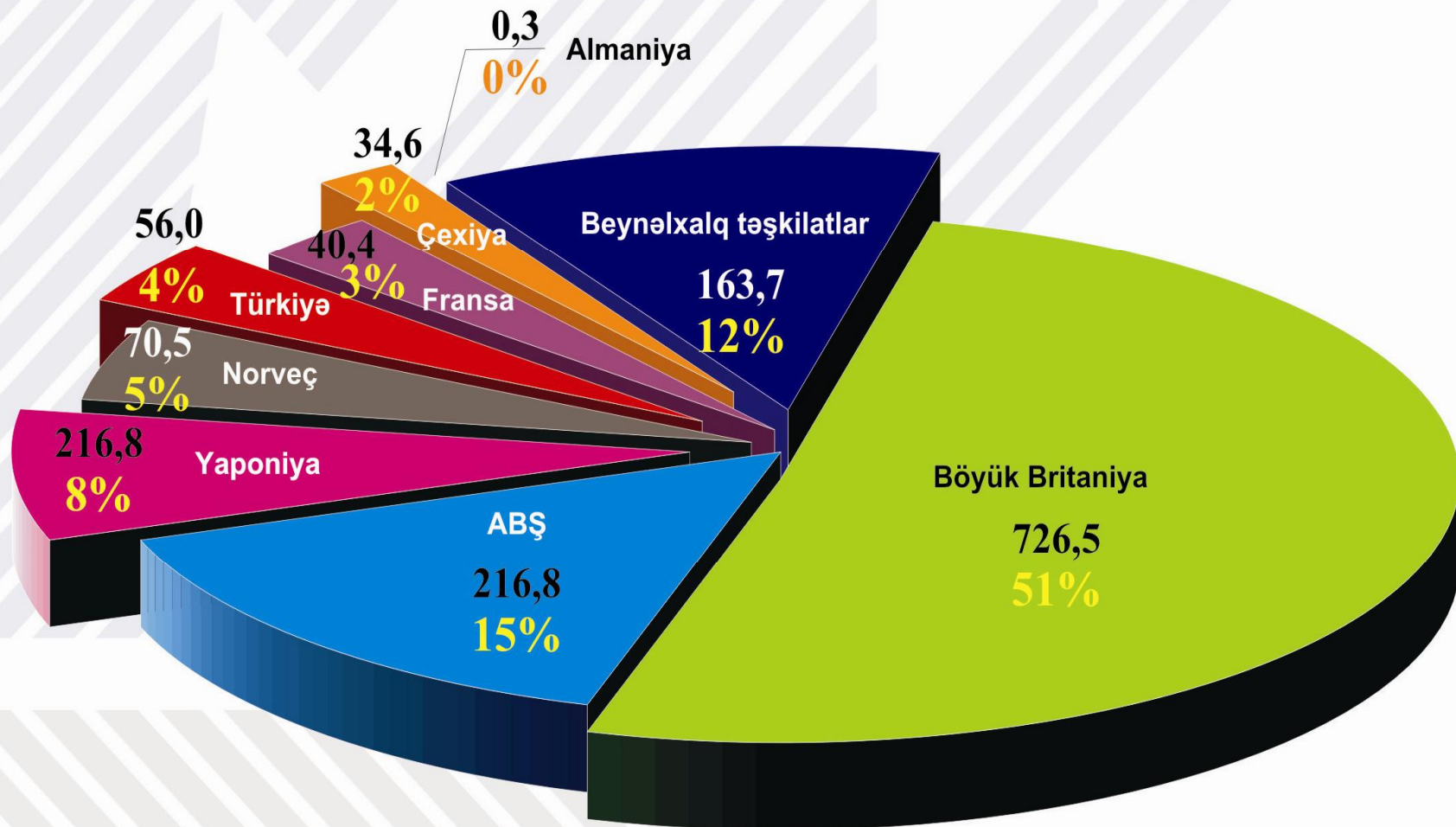
	2009 –cu ildə, mln.AZN	Artım tempi, %-lə	Ümumi yekunda xüsusi şəklisi, %-lə
Cəmi	7358.7	81.3	100.0
onlardan: Şirkətlərin qoyuluşları	3521.9	86.7	47.9
Bank kreditləri	384.7	110.5	5.2
Budcədən maliyyələşdirmə	2678.0	72.1	36.4
Büdcədən əlavə fondlardan maliyyələşdirmə	473.9	75.8	6.4
Əhalinin fərdi sərmayələri	299.7	103.3	4.1
Digər fondlar	0.5	10.1	0.0

2000-2009-cu illərdə Azərbaycanada əsas kapitala yönəldilmiş daxili və xarici investisiyalar (milyon AZN)

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsi

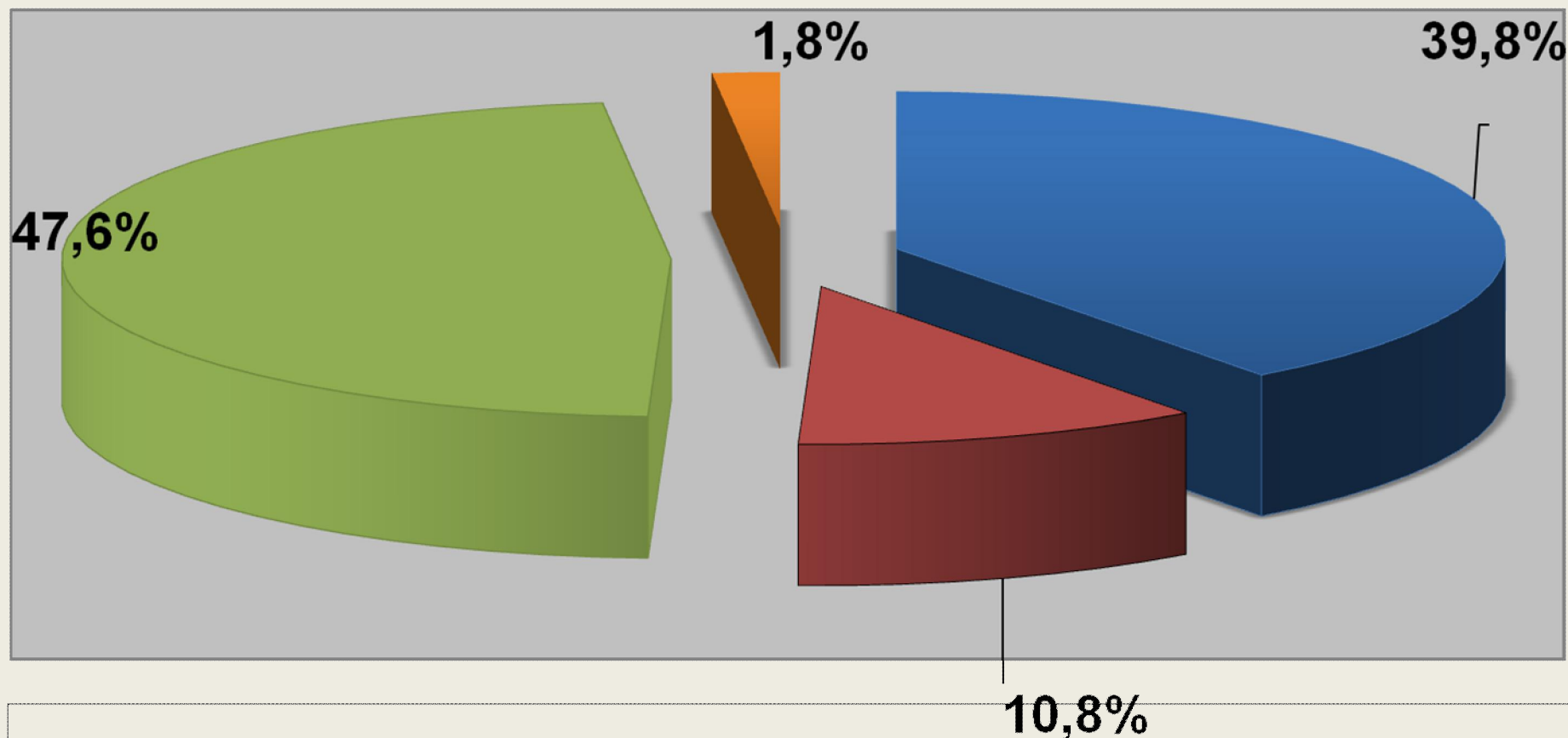
**2009-cu ildə xarici ölkələr və beynəlxalq təşkilatlar üzrə
əsas kapitala yönəldilmiş xarici investisiyaların
strukturunu (milyon AZN)**

Dövlət büdcəsi gəlir və xərclərin strukturu və dinamikası

İllər	2003	2007	2008	2009
Gəlirlər, mln.AZN	1220,9	6007,3	10763,0	10325,9
Artım tempi%	34,1	55	79,2	-4,1
Neft gəlirləri	470	3564	7299,6	6897
Artım tempi, %	35,8	58	104,8	-5,5
Qeyri-neft gəlirləri	751	2443,3	3463,4	3429,0
Artım tempi, %	32,9	51	41,8	-1,0
Dövlət büdcəsi xərcləmələri, mln.AZN	1235	6058,7	10680,0	10567,0
Artım tempi, %	32,5	6,0	76,3	-1,9
İnvestisiya xərcləri, mln.AZN	90	1915	4276,0	3177,0
Artım tempi, %		2,2 dəfə	2,1 dəfə	-25,7

2009-cu ildə dövlət büdcəsinin gəlir mənbələri

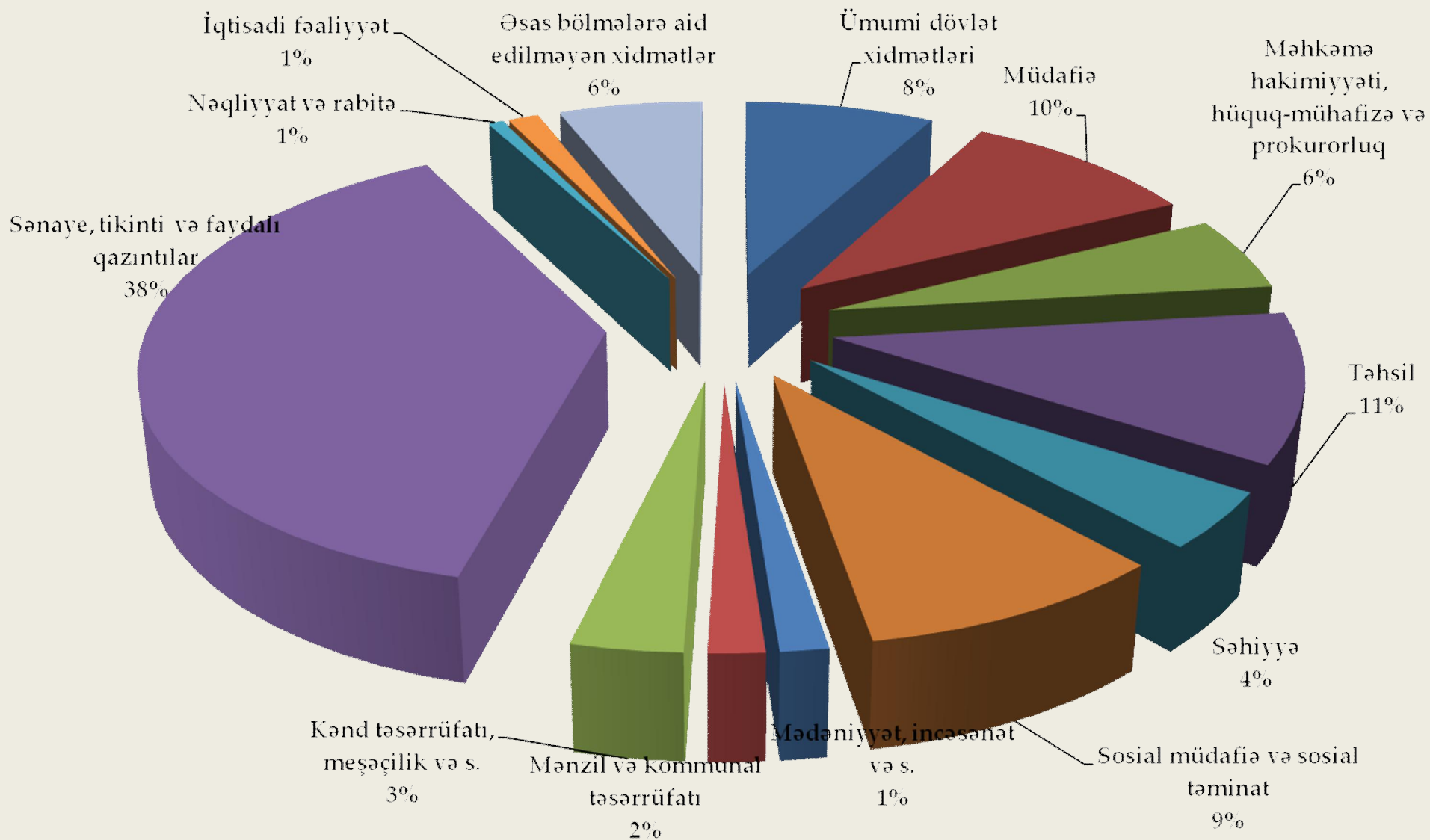
■ Vergilər Nazirliyi

■ Dövlət Gömrük Komitəsi

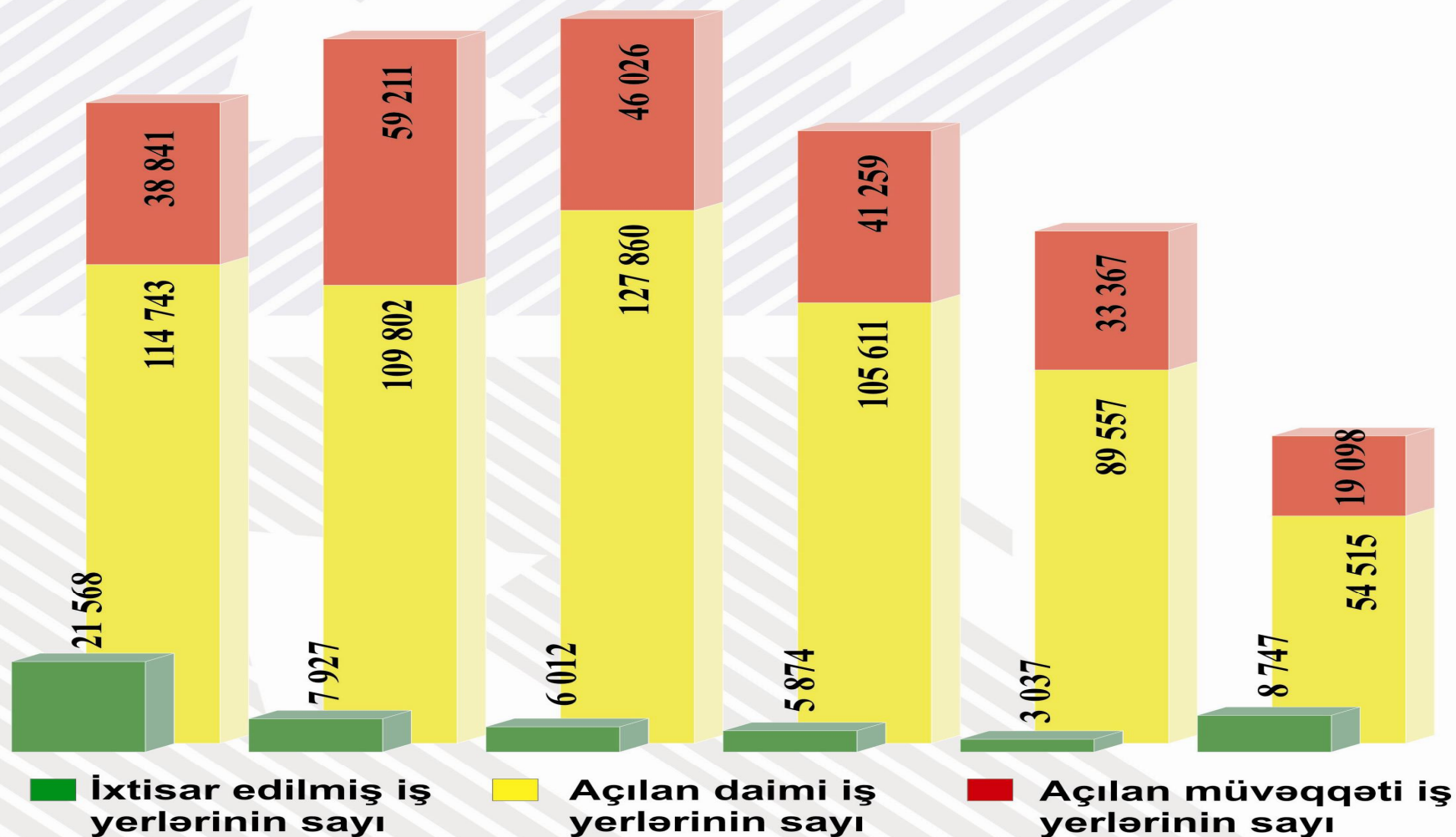
■ ARDNF

■ Digər

2009-cu ildə dövlət büdcəsinin xərcləri

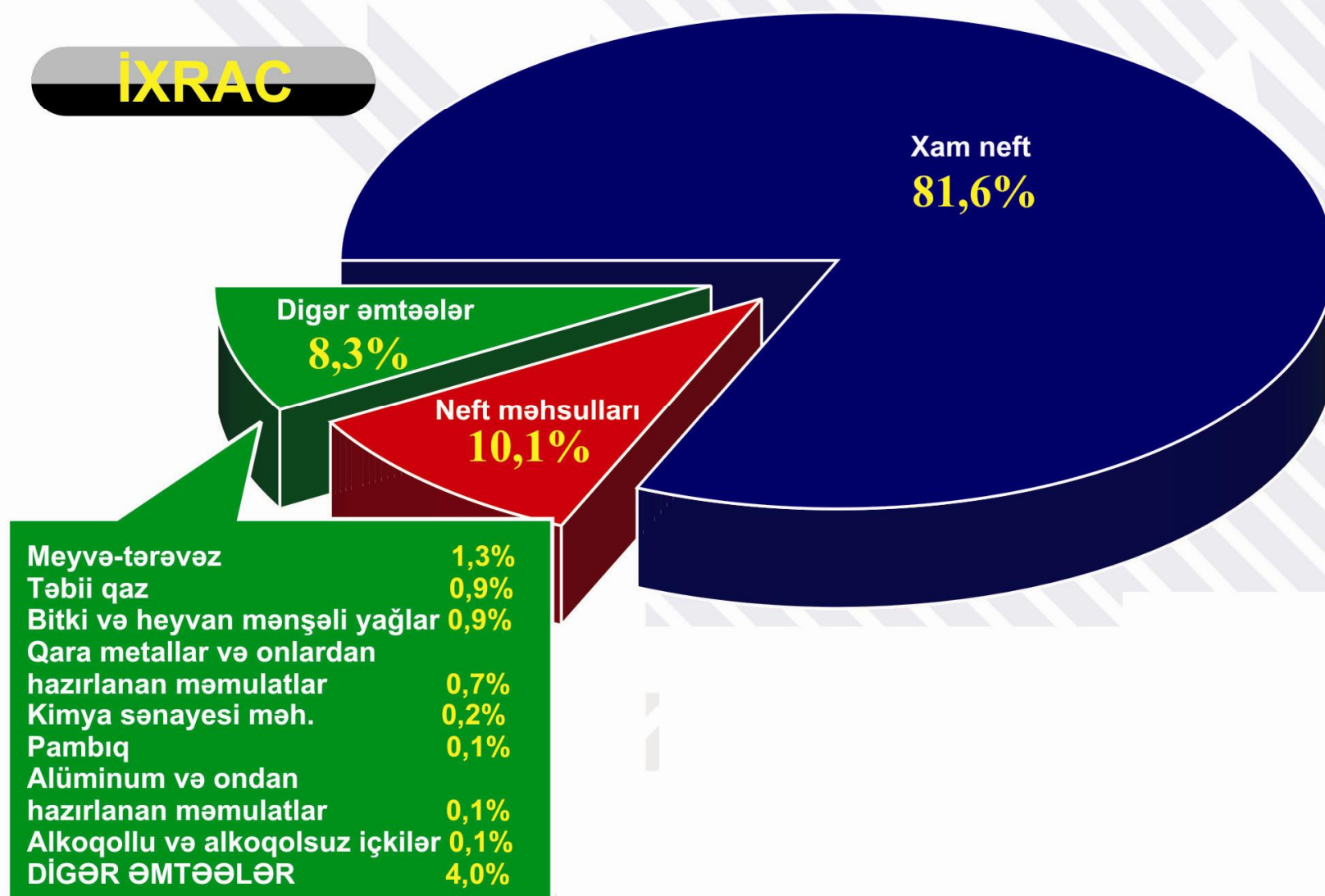

2004-2009-cu illərdə yeni açılmış və bağlanmış iş yerlərinin sayı

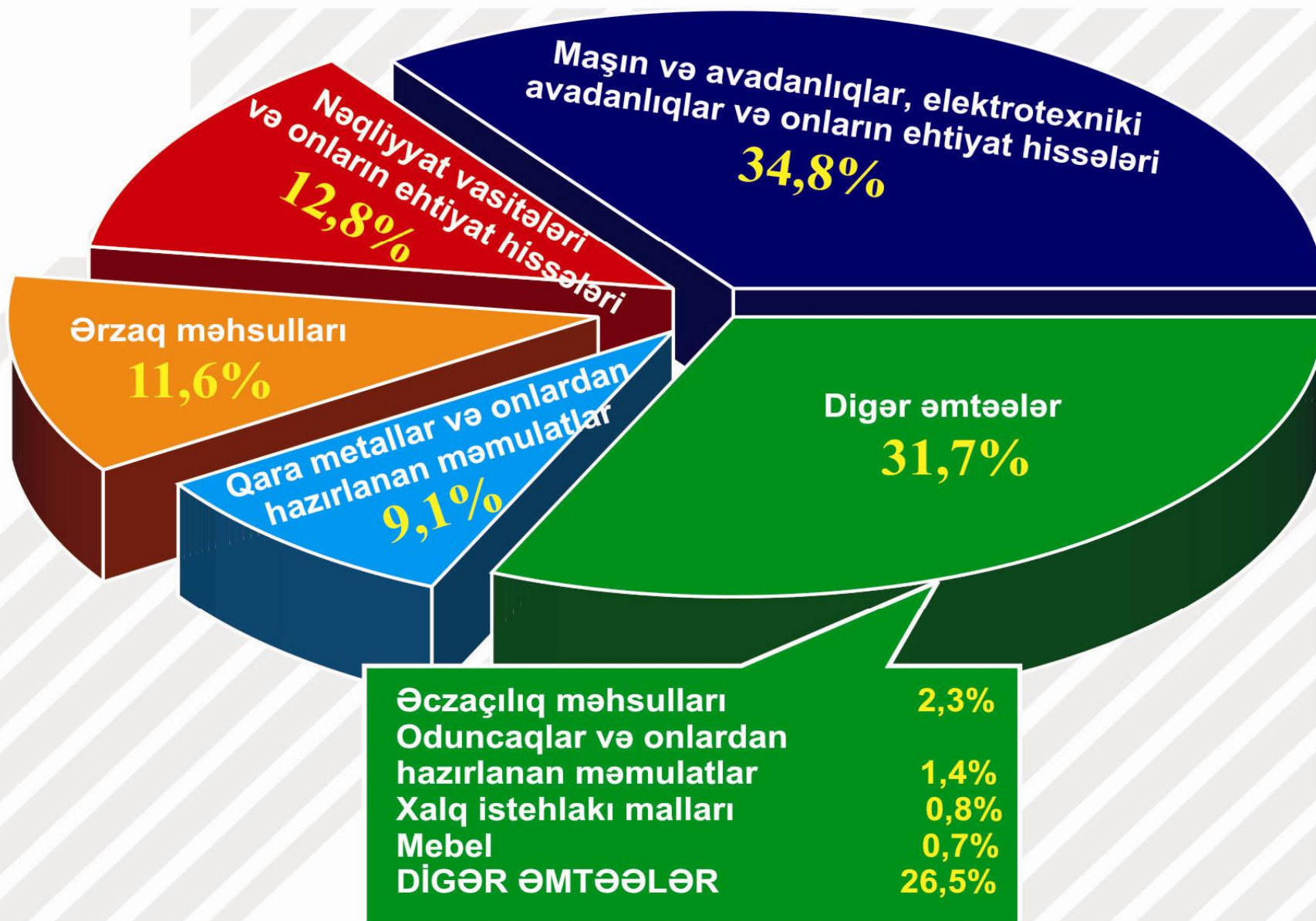

2009-cu ildə Azərbaycanın xarici ticarətinin strukturu

İXRAC

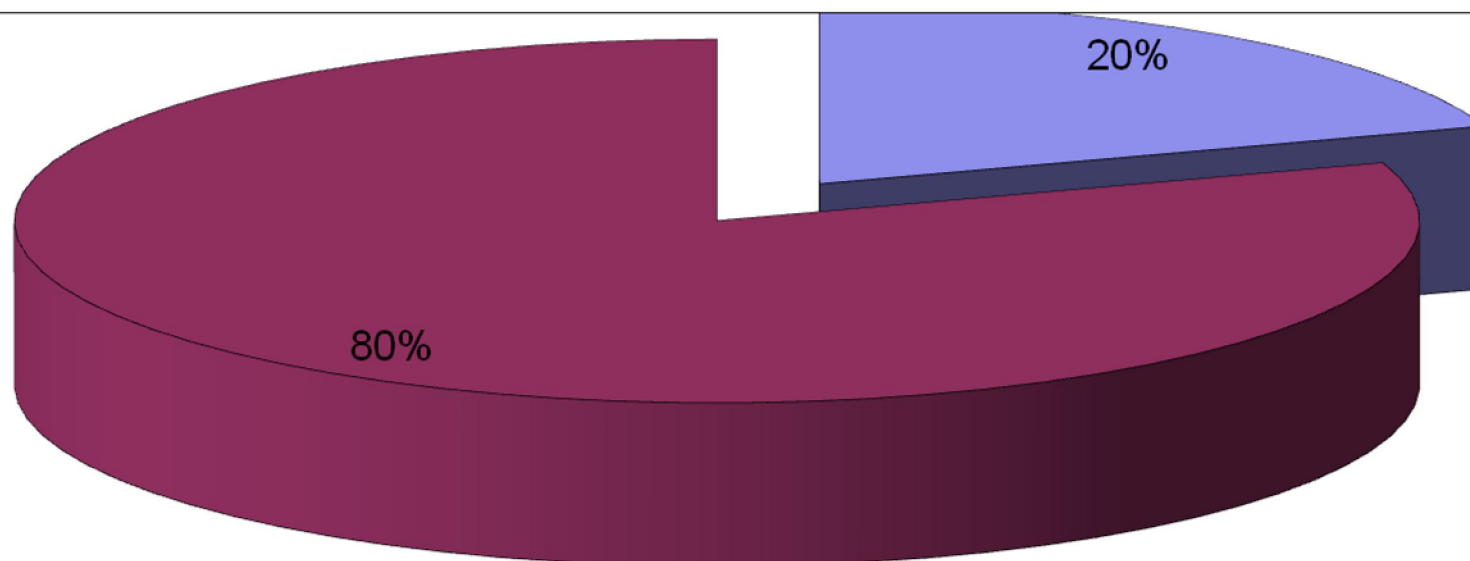
İDXAL

Biznes strukturlar arasında aparılmış sorğunun nəticələri:

■ • Maliyyə böhranının təsiri hiss edilməyib

■ Maliyyə böhranının təsiri hiss edilib

Maliyyə böhranının təsiri hiss olunub:

2008

47,54%

2009

52,46%

Economic Research Center

Satışdan daxil olan məcmu gəlirlər

	Böhrana qədər	Böhran dövründə
30%-dən çox artır	33.8	4.8
5%-dən çox 30%-dən az artır	38.2	3.2
5% -ə qədər artır və ya 5 % -dən az aşağı düşür	16.2	3.2
5%-dən çox 30%-dən az azalır	5.9	60.3
30%-dən çox azalır	5.9	28.6
50%-dən çox azalır	1.5	11.1

İşçilərin sayı

	Böhrana qədər	Böhran dövründə
30%-dən çox artır	22,8	4
5%-dən çox 30%-dən az artır	33,3	4
5% -ə qədər artır və ya 5 % -dən az aşağı düşür	33,3	4
5%-dən çox 30%-dən az azalır	7,0	60
30%-dən çox azalır	3,5	20
50%-dən çox azalır	0,1	6

İnvestisiya qoyuluşları

	Böhrana qədər	Böhran dövründə
5 %-ə qədər artır	19,6	50
5 %-dən 10 %-ə qədər artır	39,1	14
10% -dən 15 % -ə qədər	23,9	20
15% do 20%-ə qədər artır	6,5	8
20%-dən çox artır	10,9	8

Nəticələr

- Azərbaycan iqtisadiyyatının global böhrana yüksək dayanıqlılıq nümayiş etdirərək öz muvazinətini itirməməsinin, ÜDM-in yüksək artım dinamikasını qoruya bilməsinin əsas səbəbləri böhrandan öncəki dövrdə neft hasilatının və ixracatının artımı hesabına yaradılmış böhran dövründə “təhlükəsizlik yastığı” rolunu oynayan valyuta ehtiyatlarının bir hissəsinin xərclənməsi, milli iqtisadiyyatda artım tempinin kapital və maliyyə qaynaqlarında qidalanmaması və böhran ilində təbii resursların istismarı səviyyəsinin yüksəlməsi və istehsal olunmuş xammal resurslarının ixracatı ilə bağlıdır;
- Ötən il qeyri-neft sektorunda formalaşmış ÜDM-in artım tempi əvvəlki illə müqayisədə 15 faiz azalıb. Xüsusilə də tikinti, kimya, metallalurgiya sektoru böhrandan daha çox əziyyət çəkib. Belə ki, 2008-ci illə müqayisədə ötən il tikinti materialları sənayesində istehsal və göstərilmiş xidmətlərin həcmi 15,1%, məhsul istehsalı kimya sənayesində 37,8 %, rezin və plastik kütlə məmulatları istehsalında isə 15.0 %, elektrik enerjisi istehsalı 12,8 faiz, nəhayət xarici ticarət dövriyyəsi 2,5 dəfə, xarici investisiyalar isə 33,4 faiz azalmışdır;
- Aparılan hesablamalara görə, maliyyə-iqtisadi böhran nəticəsində Azərbaycanın əldən çıxartdığı, qazana bilmədiyi məbləğ, dolayısı ilə itkisi 9 mlrd. Manatdan çox, böhranın manatatın məzənnəsinin sabitliyinə yaratdığı təhlükələrin idarə olunması üçün Mərkəz Bankın xərclədiyi məbləğ 1,8 milyarda manat olub. Beləliklə də hesablamalar göstərir ki, böhran nəticəsində milli iqtisadiyyat 10,8 milyard manatdan çox və ya 12,5 milyard dollara yaxın miqdarda vəsait itirib.

Çağırışlar

- Borclar böhranının yaranması və ödəməmələr probleminin gərginləşməsi;
- Yersiz yoxlamalar və haqsız müdaxilə hallarının kütləviləşməsi;
- Xaricə kapital axınının sürətlənməsi və komprador burjuaziyanın formalaşması;
- Oliqopollaşma və monopollaşma meyillərinin güclənməsi;
- Gizli iqtisadiyyatın və korrupsiyanın miqyaslarının genişlənməsi.

Təvsiyyələr

- ❑ Böhrandan ziyan çəkən kiçik və orta sahibkarlara dövlət köməyinin artırılması proqramı işlənilməli, qeyri-neft sektoru üzrə rəqabət qabiliyyətli sahələrdə vergi təşviqi və ixracın stimullaşdırılması hökumətin böhrandan sonrakı orta müddətli fəaliyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsi olmalı, kiçik və orta biznes üzrə Ombudsman institutu yaradılmalıdır;
- ❑ Monopol və oliqopol fəaliyyətin məhdudlaşdırılmasına yönələn və sağlam rəqabəti dəstəkləyən hüquqi və institusional bazanın yaradılması istiqamətində təşəbbüslər genişləndirilməli, Rəqabət Məcəlləsinin qəbulu proses sürətləndirilməlidir.
- ❑ Azərbaycanın Dünya Ticarət Təşkilatına üzvlük prosedurası sürətləndirilməli, gömrük prosedurları sadələşdirilməli və onların fəaliyyətində şəffaflıq artırılmalıdır.
- ❑ Bank sektorunda sabitliyin təminatı və böhransonrası tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədilə bankların konsolidasiyasına start verilməli, bank bazarına xarici kapitalın girişi üçün hüquqi və institusional baryerlər aradan qaldırılmalı, Beynəlxalq Bank xarici investorların sərbəst iştirakına şərait yarılmaqla özəlləşdirməyə açılmalıdır.
- ❑ Təsərrüfat subyektlərinin fəaliyyətinə haqsız müdaxilələrə, yersiz yoxlamalara son qoyulmalı, vergi ödəyicilərinin hüquqları genişləndirilməli, məhkəmələrin müstəqilliyi təmin edilməlidir.

Təşəkkürlər

İQTİSADI TƏDQİQATLAR MƏRKƏZİ

Bakı AZ1065

Cəfər Cabbarlı 44, Kaspian Plaza 3, 9-cu mərtəbə

Telefon: (+99412) 437 32 30

Faks: (+99412) 437 32 40

E-mail: erc-az@azeurotel.com

www.erc-az.org